

Yeşil Ordu Cemiyeti

Millî Mücadele'nin en buhranlı günlerinde sözü çok edilen Yeşil Ordu adı, Ankara'da henüz düzenli ordu kurulmadan önce (1920 ilkbaharında), oluşturulan gizli bir teşkilat olmakla birlikte; özellikle İttihatçı çevrelerce bir propaganda aracı olarak kullanılmakta idi. Yeşil Ordu'nun Kafkaslardan, Turan ülkesinden Anadolu'ya yardıma geleceği söylentisi ona, dışarıdan gelecek yardımcı bir kuvvet olarak bakmayı gerektirirken, meseleye dini faktörlerin de tesiriyle efsanevi bir yön de katılmış oluyordu.

Yeşil Ordu Cemiyeti Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılmasını takiben 1920 Mayıs'da kurulmuştu. Bu cemiyetin, Türkiye'nin yardımına geleceği sanılan Müslüman birlikleriyle, yani işin efsanevi yönüyle hiçbir ilgisi yoktu.

Cemiyetin ortaya çıkışında İstanbul Hükümeti'nin Ankara'daki hareketi Bolşeviklikle suçlaması, Milliyetçi harekete karşı oluşturulan isyanlarda "Mustafa Kemal Bolşevikliği getiriyor veya Bolşevikler gelecekler" şeklindeki söylentilerin Anadolu'daki hareketin Bolşeviklerle ilişkisinden dolayı dinsizlikle suçlanmasına kadar götürülmesi sonucu olumsuz etki yapmaya başlamıştı. Bunun yanında düzenli ordu kurmada da bu tür propagandaların olumsuz tesiri neticesi güçlüklerle karşılaşılmaktaydı. İşte bütün bu gelişmeler, Millî Mücadele şuurunu benimsemiş yeni birliklere duyulan ihtiyacı artırmış, bunun neticesinde Mustafa Kemal Paşa'nın yakın arkadaşları ona yardımcı olmak düşüncesiyle böyle bir işe girişmişlerdi.

Yeşil Ordu Cemiyeti gizli olarak teşekkül etmiş olmasına rağmen, cemiyetin kuruluşu Mustafa Kemal Paşa'nın bilgisi dışında olamazdı. Zaten, cemiyetin kurucuları onun yakın çevresindeki kişilerdi.

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız gayeleri gerçekleştirmek düşüncesiyle, hükumete resmen müracaat edilmeksizin kurulan cemiyette üçü vekil olmak üzere on dört mebus bulunuyordu.

Yeşil ordu cemiyeti içerisindeki üyelerin büyük bir bölümünün İttihatçı oluşu onların belli amaçlar çevresinde ortak hareket etmelerini sağlayamamıştı. Şöyle ki cemiyet içerisinde yer alan bu kişilerden bazıları Mustafa Kemal'e yakınlıkları ile tanınırken bazıları ise, İttihatçılara yakın olmuşlar ve Mustafa Kemal'e karşı oluşturulan muhalefet içerisinde yer almışlardır. Bunun yanında, bazı üyeler de samimi olarak solculuğa bu ideolojiye bağlanmışlardır.

Millî Mücadele'ye yardımcı olmak gayesiyle kurulan fakat bu amaç dışında faaliyetlerle meşgul olan Yeşil Ordu Cemiyeti'nin genel merkez heyetinden başka Ankara ve Eskişehir'de iki şube bulunuyordu.

Cemiyetin Ankara ve Eskişehir Heyet-i merkezilerinin Gizli Komünist Partisi ile olan ilişkileri ve Haziran ayı içerisinde Yozgat isyanının bastırmaya giderken veya gelirken cemiyette Çerkez Ethem'in de dahil olması ve bir anlamda Ethem'in birliklerinin cemiyetin vurucu gücü olarak kullanılabilmesi tehlikesinin belirmesi meseleyi karışık hale getirmekteydi.

Öyle görünüyor ki, Yozgat İsyanı'nı bastırmaya giderken veya dönüşte, Ankara'dan geçişi sırasında Çerkez Ethem Yeşil Ordu'ya katılmıştı. Konuya ilişkin olarak Atatürk Nutuk'da "Teşkilatın kurucuları arasında mebus bulunan Çerkez Reşit Bey ve Ankara üzerinden Yozgat'ta gidip gelirken olacak, Çerkez Ethem ve kardeşi Tefik Beyler girmişler. Bundan başka, Ethem'le Tefik Bey müfrezelerinin bütün adamları Yeşil Ordu'nun adeta esasını teşkil etmişler." demektedir.

1920 yılı ortalarında, henüz düzenli ordunun kurulmadığı tarihlerde en güçlü birlikleri elinde bulunduran Çerkez Ethem'i kazanmak şüphesiz o günlerin siyasi atmosferi içinde ortaya çıkan yeni düşünceleri savunan ve iktidar için

emelleri olan Yeşil Ordu Cemiyeti açısından çok önemliydi. Böylece Mustafa Kemal Paşa ve çevresine karşı bir üstünlük de elde edilmiş olacaktı.

Cemiyete katılmadığını ifade eden Ethem'in sözleri pek gerçek gibi görünmemektedir. Çünkü , Yozgat isyanını bastırmak için Ankara'da bulunduğu günlerde "...Ankara'da samimi birçok gaye arkadaşları bulmuştum ki, müsait bir zamanın gelmesini can ve gönülden istiyorlar ve dua ediyorlardı..." dediği kişiler Yeşil Ordu Cemiyeti üyeleri olsa gerekir. Bolşevik propagandasından oldukça etkilenmiş görülen Çerkez Ethem, Sovyet Rusya'daki yöneticilerin kendisini Mustafa Kemal'e karşı tuttuklarını ifade ederek, Bolşevikliğini ilan ile buna karşı sempatisini şöyle belirtir. " Bolşevizm dünyayı zapt edecektir. Bunu gerektiği şekilde kabul edip karşılayacak olursak, millet her halde bahtiyar olacaktır. Bolşeviklik, istikbalimiz için çok yararlı ve yerinde olacaktır. Buna emin olunuz. Bolşevizm şimdi yurdumuzu kurtarmakta, gelecekte de Sovyet Rusya ile kurulan dostluğa değinerek, şunları söylemektedir. "...Moskova yoldaşları Türk ihtilali ileri gelenleri arasında daha ziyade beni emin buluyorlardı ve bu kanaatlerini açıkça ortaya koymuştur. Lenin'in ilk ilan ettiği Milletler Hakkında Hürriyet ve Serbestliğe ait yüksek ve çekici prensipler yine onlar tarafından cerh edilinceye kadar, ben Sovyet dostluğunun hararetli ve samimi taraftarlarından bulunuyordum..."

Teşkilatın ileri gelenleri tarafından hazırlanarak ortaya çıkarılan bu beyanname, talimatname ve nizamnameler; yeni kaydolun üyeler bir fikir toplamaya yönelik belgeler olarak değerlendirilebilir. Bu belgelerden anlaşıldığına göre, Yeşil Ordu'nun fikri yapısı, İslami Sosyalizm'den yana bir çizgi takip etmekteydi.

Yeşil Ordu ne işçi hareketi, ne köylü hareketi, ne de geniş halk kitlelerine hitap eden bir teşekkül olamamıştır. Devrin şartları gereği doğmuş ve İslamiyet'le sosyalizmi bağdaştırmaya yönelik çabalarda bulunmuştur. Zaten Yeşil Orducuların solculuğunun pek eskilere dayandığı da ileri sürülemez. Ama, cemiyet içerisinde daha sonra bu işe samimi olarak bağlananlar çıktığı gibi, cemiyetin Eskişehir ve Ankara teşkilatları Gizli Türkiye Komünist Partisi'nin birer şubesi olarak faaliyet göstererek, daha sonraki sol hareketlere zemin hazırlamışlardır. Yeşil Ordu Cemiyeti söz konusu amaçlara ve planlanan hedeflere ulaşabilmek için birtakım siyasi faaliyetlerde bulunurken, Çerkez Ethem'le ilişkiye girmiş ve aynı zamanda Meclis'teki milletvekillerinden bir grup oluşturmaya çalışmıştır. Böylece Meclis içinde bir ideolojik muhalefet grubu oluşturulmuş oluyordu.

Çerkez Ethem'in Yeşil Ordu teşkilatına girmesiyle cemiyetin eline silahlı bir gücün geçmesi Mustafa Kemal Paşa tarafından fark edilmişti. Üstelik her yerde Paşa'nın adını kullanarak genişleyen bu teşkilatın, zararlı olmaya başladığını gören Mustafa Kemal paşa, cemiyetin kapatılmasını Hakkı Behiç'ten istemiş fakat ondan bunun hemen mümkün olamayacağı yolunda bir cevap almıştı. Bundan sonra cemiyet faaliyetlerinin yavaşlatmış ve Ethem'in daha tesirli olduğu Eskişehir bölgesine kaydırmıştı.

Güç şartların üstesinden gelme ve problemler karşısında değişik çözüm yolları bulma yeteneğine sahip olan Mustafa Kemal Paşa, Yeşil Ordu Cemiyetinin 1920 sonbaharında faaliyetini kesin olarak feshetmesini takiben, hem Sovyet Rusya ile olan ilişkileri zedelememek hem de komünist faaliyetleri kontrol altına alabilmek düşüncesiyle 18 Ekim 1920'de "Resmi Türkiye Komünist Fırkası" nı kurdurur. Cemiyet üyelerinin resmi firkada toplanmasını isteyen Paşa'nın bu isteği tamamen yerine getirilmemekle beraber, Hakkı Behiç'le birlikte firkaya katılmışlardır. Diğer solcular ise, yapılan davete uymayarak, Gizli Türkiye Komünist Partisiyle güçlerini birleştirerek, Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkasında toplanmışlardır. Resmi Türkiye Komünist Fırkasının kuruluşu dahiliye vekaletinden yapılan bir duyuruyla resmi olarak vilayetlerde bildirilmiştir. Bunun dışında, siyasi çalışmalar yasaklanarak, Hiyanet-i Vataniye Kanununun kapsamı siyasi bozgunculuğu da içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bunu takiben, 4 Ekim 1920'de Cemiyetler Kanununda yapılan bir

değişiklikle hükümete devlet politikasına ters düşen teşkilatları yasaklama yetkisi verilmişti.

Mustafa YILMAZ

KAYNAKÇA

ABALIOĞLU, Yunus Nadi, **Kurtuluş Savaşı Anıları**, İstanbul 1978.

ADIVAR, Halide Edip, **Türk'ün Ateşle İmtihanı**, İstanbul 1962.

ARALOV, S. İ., **Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları**, Çev. Hasan Ali Ediz, İstanbul 1967.

ARIKOĞLU, Damar, **Hatıralarım**, İstanbul 1961.

ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, Cilt II, İstanbul 1980.

ATAY, Falih Rıfki, **Çankaya**, İstanbul 1980.

BALKANLI, Remzi, **Mukayeseli Basın ve Propaganda**, Ankara 1961.

BAYAR, Celal, **Ben de Yazdım, Millî Mücadeleye Gidiş**, Cilt I, İstanbul 1965.

BİRİNCİ, İhsan, "Cemiyet ve Çeteler" , **Hayat Tarih Mecmuası**, C II, S 9, Ekim 1971.

BORAK, Sadi, "Kurtuluş Savaşından Bir Sayfa", **Hayat Tarih Mecmuası**, C I, S 6, Temmuz 1967.

CEBESOY, Ali Fuat, **Millî Mücadele Hatıraları**, İstanbul 1953.

COŞAR, Ömer Sami, **Millî Mücadele Basını**, İstanbul 1965.

ÇAPANOĞLU, Münir S., **Türkiye'de Sosyalist Hareketler ve Sosyalist Hilmi**, İstanbul 1964.

ÇERKEZ, Ethem, **Çerkez Ethem'in Hatıraları**, İstanbul 1962.

ÇORUHLU, Samih, "İstiklal Savaşında Komünizm Faaliyeti", **Yeni İstanbul**, 16-25 Mayıs, 1-17 Temmuz 1966.

ERTÜRK, Hüsamettin, **İki Devrin Perde Arkası**, Yazan Semih Nazif Tansu, 2. Baskı, İstanbul 1969.

GÜRALP, Şerif, **İstiklal Savaşının İç Yüzü**, İstanbul 1958.

HARRİS, S. George, **Türkiye'de Komünizmin Kaynakları**, Çev. Enis Yelek, 2. Baskı, İstanbul 1976.

HAUPT, George, DUMONT, Paul, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketler**, Türkçesi Tuğrul Artunkal, İstanbul 1977.

İLERİ, Rasih Nuri, **Atatürk ve Komünizm**, İstanbul 1970.

KANDEMİR, Feridun, **Atatürk'ün Kurduğu Türkiye Komünist Partisi ve Sonrası**, İstanbul 1965.

KARABEKİR, Kazım, **İstiklal Harbimiz**, 2. Baskı, İstanbul 1969.

KILIÇ, Ali, **Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor**, İstanbul 1955.

KUTAY, Cemal, **Çerkez Ethem Dosyası**, Cilt 1-2, İstanbul 1956.

SEZGİN, Ömür, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Siyasal Rejim Sorunu**, Ankara 1984.

ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadelenin İç Alemi**, İstanbul 1967.

ŞENER, Cemal, **Çerkez Ethem Olayı**, İstanbul 1984.

TAYMAS, Abdullah (A. Battal), **Rus İhtilalinden Hatıralar 1917-1919**, İstanbul 1947.

TEVETOĞLU, Fethi, **Türkiye’de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler, 1910-1960**, Ankara 1967.

TUNÇAY, Mete, **Türkiye’de Sol Akımlar (1908-1925)**, 3. Baskı, Ankara 1978.

“Yeşil Ordu Cemiyeti”, **Yakın Tarihimiz, Cilt I, 3-10 (15 Mart-3 Mayıs 1962)**.

YILMAZ, Mustafa, **Millî Mücadele’de Yeşil Ordu**, Ankara 1987.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yesil-ordu-cemiyeti/?pdf=3263> adresinden erişilmiştir